

Stockholm den 8 maj 2023

Regeringskansliet

ju.remissvar@regeringskansliet.se

ju.L2@regeringskansliet.se

Yttrande över betänkande av Utredningen om vikten av trygghet och kontinuitet för barn i utsatta situationer, Tryggare hem för barn SOU 2022:71, Ju2023/00125.

Barnrättsbyrån är en unik funktion som arbetar för att barn och unga ska tas på allvar och få rätt hjälp av samhället. Det gör vi genom att erbjuda socialt och juridiskt stöd, råd och praktisk hjälp i frågor som rör alla barns rättigheter. Barnrättsbyrån har beretts tillfälle att yttra sig över rubricerad skrivelse och vill härmed lämna följande synpunkter på utredningens betänkande.

Sammanfattning

Barnrättsbyrån ställer sig i stort positiv till utredningens betänkande om vårdnadsöverflytt, adoption och barns rätt att skyddas från umgänge med en våldsam eller allvarligt kränkande förälder. Genom vårt praktiska arbete med barn och deras rättigheter är just behov av trygghet och stabilitet samt rätt att skyddas från våld, frågor som ofta behandlas i vår verksamhet. Inte sällan blir vi kontaktade av barn och familjehem som står inför hastiga omplaceringar efter att ett barn knutit an och bott i hemmet under flera år. Vi får även många samtal från barn som tvingas till umgänge med en förälder som de absolut inte vill träffa eller än värre bo hos. Det handlar om barn vars hela liv ställs upp och ned med anledning av myndigheters beslut och där de har en mycket liten möjlighet att få förstå eller påverka sin situation.

De förslag som lyfts av utredningen är därför viktiga för att placerade barns rätt till trygghet och stabilitet ska kunna tillgodoses. Vi tror också att det finns vinster i de förändringar som förslås för att förhindra att barn ska tvingas till umgänge med en förälder som utsatt dem för våld eller andra allvarliga kränkningar. I

BARNRÄTTSBYRÅN.

huvudsak tillstyrker därför Barnrättsbyrån de förslag som lämnas i betänkandet men lämnar vissa reservationer.

Gällande vårdnadsöverflyttningar och adoption besvaras inte på ett tillräckligt tydligt sätt varför detta inte sker i större utsträckning idag, vilket innebär att det är svårt att uttala sig om huruvida de förslag som lämnas i praktiken kommer att innebära någon förändring. Barnrättsbyrån hade önskat att utredningen gått längre i sin analys i detta hänseende. Barnrättsbyrån ser även att det finns anledning att ytterligare stärka särskilt de yngre barnens rättssäkerhet i de förslag som lämnas.

När det gäller barns rätt att inte bli tvingade till umgänge med en förälder som utsatt barnet för våld eller andra allvarliga kränkningar ser Barnrättsbyrån att de förslag som lämnas bland annat innebär att en helhetsbedömning ska göras i det individuella fallet och att den så kallade kontaktprincipen inte får ett lika tungt genomslag. Det är steg i rätt riktning. Däremot menar vi att förslagen inte fullt ut räcker för att det önskade skyddet ska uppnås. Barnrättsbyrån hade velat se ett ännu tydligare barnrättsperspektiv där barnets egna åsikter hade getts tyngre vikt än vad de ges i nuvarande förslag.

Övergripande synpunkter

Inledningsvis får framföras att det under de senaste åren har tillsatts många olika utredningar inom områden som rör barns rättigheter. Då dessa utredningar många gånger överlappar varandra eller rör likartade frågeställningar, är det svårt att fullt ut överblicka hur de förslag som presenteras förhåller sig till varandra. Avsaknaden av ett helhetsgrepp medför en risk för att föreslagna lagändringar inte får önskat genomslag i praktiken för barn eller att frågor helt faller mellan stolarna och inte tas om hand i någon utredning. Exempel på sådana frågor menar vi är barns talerätt, processbehörighet och möjlighet att vara part i mål om vårdnad, boende och umgänge. I detta sammanhang vill vi påminna om Barnrättskommitténs senaste

BARNRÄTTSBYRÅN.

rekommendationer där Sverige uppmanas att säkerställa att alla barn kan uttrycka sin åsikt och höras i alla beslut som påverkar dem, däribland vårdnad, boende och umgänge. Vidare att Sverige bör se över lagstiftningen för att säkerställa tillräckliga garantier för barnets rätt att höras och att överväga rätt till ombud. Möjligen behöver särskilda utredningar med detta fokus tillsättas för att kunna tillförsäkra barn sina rättigheter. Framgent efterlyser dock Barnrättsbyrån en sammanhållen hantering av utredningar på områden som rör barns rättigheter.

Detta remissvar lämnas utifrån det ovanstående med förbehållet att det är svårt att bedöma om utredningens förslag i praktiken kommer att innebära ett starkare skydd för barn.

Betänkandets förslag

Vårdnadsöverflyttningar och adoption, kapitel 6-8

Barnrättsbyrån tillstyrker i huvudsak de förslag och ställningsantaganden som utredningen kommit fram till när det gäller adoption och vårdnadsöverflyttningar. Det är viktigt att regleringar införs som kan underlätta vårdnadsöverflytt och därmed säkerställa att i de fall en vårdnadsöverflytt är det bästa för ett barn, kan detta också genomföras utan onödiga hinder. I utredningen finns också flera förslag som vi tror kommer att verka i denna riktning. Ett förslag är vi särskilt vill tillstyrka är att det ska finnas en möjlighet för den kommun som beslutat om en familjehemsplacering att fortsätta bevilja insatser till barnet även efter en vårdnadsöverflyttning (6.4.6).

Däremot menar vi att utredningen inte tillräckligt tydligt utreder vilka hinder som idag föreligger i förhållande till vårdnadsöverflyttningar. Vissa orsaker tas upp, till exempel rädsla hos familjehem för förlorat stöd efter en vårdnadsöverflytt, som ju till viss del kan åtgärdas genom förslaget ovan. Barnrättsbyrån kommer däremot inte sällan i kontakt med barn och familjehem där omplaceringar planeras trots att det fortlöpt många år av placering och där både familjehem

BARNRÄTTSBYRÅN.

och barn vill behålla sina relationer. Det har i många fall inte gått att utröna varför någon vårdnadsöverflytt inte kommit till stånd för flera år sedan men såväl familjehem som barn har angett byten av handläggare, ytliga konflikter mellan socialtjänst och familjehem samt bristande rutiner hos socialtjänsten som möjliga skäl. Det finns därmed anledning att lyfta att det kan finnas ytterligare viktiga orsaker till att vårdnadsöverflyttningar inte kommer till stånd som inte tillräckligt analyserats av utredningen. Även om de lagändringar som föreslås på ett bättre sätt förstärker barns rättigheter är det svårt att svara på om det i praktiken kommer att innebära någon förändring vad gäller familjehemsplacerade barns rätt till trygghet och stabilitet. Utredningen brister därför i detta hänseende.

Barnrättsbyrån välkomnar att utredningen föreslår att barn och föräldrar ska beviljas offentligt biträde i vissa mål om vårdnadsöverflytt och att ett sådant förordnande kan ske redan vid inledande av utredning (7.3.3-7.3.5). Detta kommer att stärka barns och föräldrars rättssäkerhet och utgöra en möjlighet att påverka utredningens riktning. Det finns däremot frågor som uppkommer när det gäller handläggningen som innebär att vi vill framföra att det kan bli svårt för särskilt de yngre barnen att i praktiken tillgodogöra sig denna rätt. Utredningen har nämligen kommit fram till att ansökan ska lämnas in till den myndighet som handlägger frågan om vårdnadsöverflyttning. Praktiskt innebär detta att om ett barn i ett tidigt skede önskar påverka processen behöver barnet berätta för socialtjänsten att barnet önskar ett offentligt biträde. Liksom inom andra områden såsom vid beslut enligt LVU är det enligt vår erfarenhet inte ovanligt att socialtjänsten och ett barn kan ha olika uppfattningar kring om ett barn behöver offentligt biträde eller inte. Fråga uppkommer då om barn som inte är processbehöriga själva kan aktivera en sådan rätt innan ett mål kommit till domstol. För att tydliggöra barnets rättigheter bör socialnämnden i stället ges skyldighet att alltid anmäla behov av offentligt biträde för barn under 15 år när utredning om vårdnadsöverflytt inleds. Alternativet är att yngre barn ges en lagstadgad rätt till information och möjlighet att själva ansöka om offentligt biträde. Detta kan dock inte de allra yngsta barnen genomföra, varför en ordning där socialnämnden alltid ska anmäla behov av offentligt biträde är att föredra.

BARNRÄTTSBYRÅN.

Umgänge med förälder som utövat våld eller gjort sig skyldig till annan allvarlig kränkning, kapitel 9

Barnrättsbyrån tillstyrker utredningens ställningstaganden och förslag på så sätt att de bör genomföras. Däremot bör ytterligare reglering genomföras för att barns rätt till skydd ska tillgodoses fullt ut.

Utredningen lägger fram i sitt betänkande att det inte bör lagstiftas om situationer då de kränkningar en förälder gjort sig skyldig till innebär att umgänge som utgångspunkt inte ska ske. Barnrättsbyrån är enig med detta ställningstagande och ser det också som en farhåga att en sådan lösning hade inneburit allt för långtgående konsekvenser för de barn som vill och skulle må bra av att träffa sin förälder, trots dennes brister. Dessa beslut kräver alltid en individuell bedömning som utgår från barnets tankar, önsknings och barnets bästa. Barnrättsbyrån instämmer också i bedömningen att kontaktprincipen fått ett allt för tungt genomslag och vi välkomnar därför utredningens förslag som tydliggör att barnets bästa är en helhetsbedömning som ska anpassas efter det enskilda barnets situation. Det är också bra att domstolen ska kunna inhämta sakkunnigutlåtande från psykolog.

Däremot menar vi att utredningens förslag inte är tillräckliga för att säkerställa ett starkare skydd i praktiken. De allra flesta brott i nära relation anmäls inte och det saknas ofta bevisning för de brott som både barn och vuxna utsätts för inom hemmet. Detta leder till att domstolarna har en ytterst svår uppgift att bedöma uppgifterna när de kommer fram, många gånger helt utan stödbevisning, i mål om vårdnad boende och umgänge. Med beaktande av att praxis uppställer ett beviskrav där det behöver handla om en konkret fara för riskens förverkligande för att den ska påverka bedömningen i fråga om umgänge, är det nära till hands att situationer där ord står mot ord inte kommer att kunna tillmätas tillräcklig vikt. De lagändringar som föreslås ändrar inte på det. För att barn i realiteten ska skyddas från att tvingas till umgänge med en förälder som utsatt barnet eller dess andra förälder för våld, övergrepp eller kränkningar tror vi att barnrättsperspektivet behöver stärkas ytterligare och att barnets egna åsikter

BARNRÄTTSBYRÅN.

tydligt måste väga tyngre än vad som är för handen idag. Det tåls att understrykas hur illa barn far av att bli tvingade till umgänge mot sin vilja. Detta i synnerhet om barnet är rädd för föräldern och har utsatts för våld och kränkningar, men även i fall då barnet inte har blivit utsatt för den typen av allvarliga händelser kan själva tvånget ge upphov till mycket negativa konsekvenser för barnets hälsa och utveckling. Barnrättsbyrån hade därför velat se en reglering i lag där barnets egna åsikter skulle ges en tyngre vikt och att mål om verkställighet gällande umgänge följaktligen inte skulle tillåtas.

Idag kommer barn främst till tals i en tvist om umgänge genom familjerättens utredningar. Det är tydligt för oss genom vårt praktiska arbete med barn, liksom de bedömningar som tidigare utredningar gjort, att genomförande och kvalitet skiljer sig avsevärt mellan olika familjerätter. Det innebär att dessa utredningar inte heller bidrar till ett rättssäkert sätt att utröna barnets åsikter. Det är med övertygelse vi vill framföra att barn som är föremål för tvist mellan föräldrar måste kunna få vara part i målet för att deras rättigheter fullt ut ska kunna tillförsäkras. Den nuvarande ordningen är både rättsosäker och skadlig för barn.

Avslutande kommentarer

Barnrättsbyrån ser med tillförsikt på genomförandet av de förslag som utredningen lämnat. I de delar där Barnrättsbyrån haft reservationer är det vår mening att förslagen behöver revideras för att utgöra en reell förstärkning av barns rättigheter. Annars riskerar de goda intentioner som förslagen innebär, att misslyckas med att uppnå sina syften.

Stockholm den 5 maj 2023,

Ida Hellrup
Vice generalsekreterare

Lisa Swanson Carlström
Ansvarig jurist

BARNRÄTTSBYRÅN.